

Laatst aangepast: 12 september 2012

HANDOPLEGGING BIJ BEVESTIGING OUDERLINGEN

Dr. R. Dean Anderson v.d.m.

Dat onze kerken de handoplegging erkennen als bijbels symbool voor gebruik bij apartzetting/bevestiging van ambtsdragers is duidelijk uit art. 5 van onze kerkorde waar gesteld wordt dat bij de bevestiging van predikanten dit symbool van handoplegging dient gebruikt te worden. Het is een mooi bijbels handgebaar waardoor duidelijk wordt dat een andere ambtsdrager namens de Here deze persoon tot zijn toegewezen taak apart zet en, op symbolische wijze, hem de bevoegdheid overdraagt. (Als Gereformeerde kerken kennen wij ook andere bijbelse gebaren—denk aan de handopheffing bij het uitspreken van de zegengroet en zegen).

De vraag is dan waarom deze praktijk alleen verplicht is bij bevestiging voor predikanten en niet voor ouderlingen (en diakenen)? In het begin werd zelfs handoplegging bij de bevestiging van alle ambtsdragers in de geloofsbelijdenis opgenomen! De eerste zin van art. 31 in de eerste Nederlandse vertaling van 1562 las:

Wij gelooven, dat de Dienaars des Woords van God, Ouderlingen en Diakenen in haren dienst behooren verkoren te worden door wettige verkiezing, met aanroeping van den Naam Gods ende koerstemmen der Kercken: daer na met oplegginghe der handen, in haren dienst beuesticht worden, ghelijck als ons sulcx het Woord Gods leert.

Zoals wij beneden zien, maakt de Schrift geen onderscheid in de handoplegging tussen predikanten en ouderlingen. Waarom dan dat onderscheid in de kerkorde? Beneden zult u lezen hoe dat gekomen is vanwege praktische problemen die zich voordoen vooral in grotere gemeenten. Vandaar dat de kerken niet gedwongen zijn om ouderlingen en diakenen met handoplegging te bevestigen. Maar waar de praktijk dit toelaat, is het natuurlijk wèl een mooi bijbels gebaar. Bovendien wordt door dit gebaar voor de gemeente des te duidelijker dat ...

- a) Christus elke ambtsdrager apart zet tot een bijzondere taak. Christus vraagt de hele gemeente om deze man voortaan te erkennen als Zijn bijzondere vertegenwoordiger.
- b) De kerkeraad (d.m.v. de predikant als hij het is die de handen oplegt) is door Christus aangesteld als regeerorgaan over zijn gemeente. Namens Christus bevestigt de *kerkeraad* (en niet de gemeente) de nieuwe ambtsdrager.
- c) Dat deze apartzetting tot het ambt net zo serieus bedoeld wordt voor ouderlingen en diakenen als voor de predikant. Alle ouderlingen (inclusief de predikant) dragen dezelfde verantwoordelijkheid voor God (Hebr. 13:17), spreken ambtsgehalve namens Christus, hebben hetzelfde gezag, en hebben op gelijke wijze het voorbeeld van Christus de gemeente voor te houden.

WAT ZEGT DE BIJBEL OVER HANDOPLEGGING DAN?

In 1 Timoteüs 5:17 begint Paulus opnieuw te spreken over de oudsten (= ouderlingen) in de gemeente (in hoofdstuk 3 had hij het een en ander hierover gezegd). In v.22 waarschuwt hij Timoteüs met de volgende woorden:

Leg niemand overijld de handen op, heb ook geen deel aan de zonden van anderen, houd u rein.

Als Paulus hier Timoteüs vermaant niemand overijld de handen op te leggen, dan bedoelt hij “wees niet haastig om iemand in het ambt te bevestigen.” In het Nieuwe Testament ging de apartzetting van

iemand tot een bijzondere taak (c.q. ambt) haast altijd gepaard met de oplegging van handen, verg. Handelingen 6:6 (de “zeven”); 13:3 (Paulus en Barnabas voor de eerste zendingsreis) en 1 Timoteüs 4:14 (Timoteüs zelf). Zoals boven aangegeven, werd geen onderscheid gemaakt tussen de verschillende ambten.

Het bevel van de apostelen om handoplegging te gebruiken heeft zowel een bijbelse achtergrond als een analogie in de gewoonten van hun eigen dagen. De rabbi's die in de raad van oudsten (Sanhedrin) zaten werden ook door handoplegging bevestigd.¹ Deze praktijk was niet gebonden aan de cultuur van de eerste eeuw, maar had diepe wortels in het Oude Testament. God zelf had dit handgebaar aan zijn volk opgedragen.

Als wij de Oud Testamentische gegevens over handoplegging bekijken dan worden wij geconfronteerd met het feit dat er twee onderscheiden uitdrukkingen gebruikt worden die beiden vaak vertaald zijn als “handoplegging.” Het is echter zo dat deze twee onderscheiden uitdrukkingen op twee verschillende gebaren duiden, namelijk, a) het eenvoudig leggen van de handen op iemand, en b) het drukken van de handen op iemand. Als wij deze twee gebaren in het Oude Testament bestuderen dan bemerken wij dat zij gebruikt worden in verschillende contexten. Het leggen van de handen op iemand is een gebaar waardoor een bepaalde persoon aangewezen wordt. Het wordt gebruikt bij het bidden voor, of het zegenen van, die persoon. Het drukken van de handen op iemand wordt gebruikt om zowel iemand aan te wijzen als ook de overdracht van iets op die persoon te symboliseren.

In bijbelse onderzoeken over handoplegging is dit onderscheid vaak over het hoofd gezien omdat het Nieuwe Testament dezelfde Griekse uitdrukking gebruikt voor beide handgebaren. Dit kan natuurlijk tot enige verwarring leiden.²

a) Het eenvoudig leggen van de handen op iemand

Een goed voorbeeld van dit gebaar wordt in Genesis 48 aangetroffen waar Jakob zijn handen legt op de zonen van Jozef om hen te zegenen (zie vooral vv.14 en 18). Hoewel hier twee verschillende werkwoorden gebruikt worden om deze handelingen te omschrijven, wijzen beide op het leggen van de hand op het hoofd van de betreffende persoon. Op deze manier wijst Jakob aan wie het is die hij wil zegenen.

Het spreekt voor zichzelf dat, wanneer een grote groep mensen gezegend moest worden, degene die de zegen uitsprak niet meer zijn handen op al de hoofden kon leggen. In plaats hiervan heft hij zijn handen op om aan te geven dat de zegen bedoeld is voor allen die zich onder zijn zegenende handpalmen bevinden (verg. Lev. 9:22; Luk. 24:50). Dit gebaar wordt vaak gebruikt in Gereformeerde erediensten.

In het Nieuwe Testament legde Jezus zijn handen op de kinderen die bij hem gebracht waren en sprak hij een zegen over hen uit (Mark. 10:13-16). In Mattheüs 19:13-15 wordt dezelfde gebeurtenis

¹ De “bevestiging” van rabbi's was een bevestiging tot zitting in de raad van het Sanhedrin. De bevestiging zelf werd waarschijnlijk niet uitgevoerd door heel het Sanhedrin, maar door een legaal minimum van drie andere raadsleden (M. *Sanh.* 1.3). Zie S. Safrai, “Jewish Self-Government” in *The Jewish People in the First Century* (Assen: Van Gorcum, 1974) 1.390-91; verg. A. Ehrhardt, “Jewish and Christian Ordination,” *The Journal of Ecclesiastical History* 5 (1954) 131. Ehrhardt (135-36) wijst terecht op het feit dat de christelijke ambtsbevestiging niet een exact kopie van rabbijnse bevestiging was. Desondanks is er wel een directe analogie met de christelijke praktijk. Beiden hebben een gemeenschappelijke bijbelse achtergrond.

² Contra E. Ferguson (“Jewish and Christian Ordination: Some Observations” *Harvard Theological Review* 56 [1963] 13-16), die de suggestie doet dat het ontbreken van dit onderscheid in het Grieks van het Nieuwe Testament bewijs is dat het onderscheid niet werd gemaakt. Wij moeten echter niet vergeten dat de gewone taal van Jezus, de apostelen en het joodse volk destijds Aramees was, die, samen met het Oude Testament dat nog steeds in het Hebreeuws gelezen werd, dit onderscheid wèl maakt.

beschreven, alleen wordt hier gezegd dat Jezus voor de kinderen ging bidden terwijl hij zijn handen op hen legde. Het lijkt waarschijnlijk dat Jezus de zegen uitsprak in de vorm van een gebed.³

Waarschijnlijk moeten wij ook enkele passages die spreken over handoplegging bij genezing onder dit kopje plaatsen. De persoon die de genezing bewerkt gebruikt zijn hand om de persoon die hij wil genezen aan te wijzen. In veel van de relevante teksten is er geen suggestie van bidden of van een formele handoplegging om een soort overdracht te symboliseren; vergelijk bijvoorbeeld Markus 5:23, waar Jezus gevraagd wordt om zijn handen te leggen op de dochter van Jairus, en de feitelijke genezing in Markus 5:41 waar hij slechts de hand van het meisje neemt en haar beveelt op te staan. Er zijn ook vele genezingen die plaatsvinden zonder dat de betreffende persoon aangeraakt wordt. En toch is het duidelijk dat vele andere genezingen wel plaatsgevonden hebben met gebruik van een soort formele handoplegging, zie de discussie beneden onder kopje “b.”

b) Het drukken van de handen op iemand

Als wij de Oud Testamentische gegevens in vogelvlucht nagaan, zien wij dat het drukken van de handen altijd iets van een symbolische overdracht had.

i) Bij offers moesten de handen op de kop van het offerdier gedrukt worden (verg. Exod. 29:10, 15, 19; Lev. 1:4; 3:2, 8, 13; en zo voort, en vooral 16:21). Dit had te maken met de symbolische overdracht van de zonde van de offeraar op het offerdier dat vervolgens bestraft werd. Het is uit deze teksten duidelijk dat het gebruik van één hand voldoende was.

ii) Bij het aanhoren van een vervloeking moesten de aanhoorders (= ooggetuigen) hun handen op het hoofd van de vloeker drukken (Lev. 24:14). Hierdoor werd de schuld van de aangehoorde vervloeking symbolisch overgedragen aan de vloeker. In het latere Jodendom moesten bij rechtszaken alle ooggetuigen hun handen op het hoofd van de beschuldigde drukken terwijl zij getuigenis aflegden.⁴

iii) De Israëlieten moesten hun handen op de hoofden van de Levieten drukken toen deze aangesteld waren voor de dienst van de Here in plaats van de eerstgeboren zoons uit de andere stammen (Num. 8:10). Hier is er sprake van symbolische overdracht van de taak die oorspronkelijk gegeven was aan de eerstgeboren zoons.⁵

iv) Mozes drukte zijn handen op Jozua toen deze aangesteld werd als zijn opvolger (Num. 27:18-23). Het gezag om het volk te leiden wordt hier symbolisch overgedragen.⁶ Vooral deze tekst is voor ons van belang. Merk op dat de handoplegging geschiedt op het moment dat Jozua zijn opdracht krijgt. Het betekent niet dat Mozes zijn eigen gezag op dat moment verliest. Deze tekst werd gebruikt als de fundering voor de latere praktijk bij de bevestiging van rabbi's in het Sanhedrin (de raad van hogepriesters en oudsten) en functioneert daarom ook als een analogie voor de Nieuw Testamentische praktijk van handoplegging (d.w.z. handopdrukking) bij bevestiging van ambtsdragers.

Het is opmerkelijk dat bij bevestiging in de drie grote ambten in het Oude Testament (koning, hogepriester en profeet) geen gebruik gemaakt werd van handoplegging. In plaats hiervan werden de ambtsdragers gezalfd. Ouderlingen in het Nieuwe Testament zijn geen voortzetting van Oud Testamentische koningen, hogepriesters of profeten. Deze drie ambten zijn vervuld in Jezus Christus

³ Normaal gesproken werd in Bijbelse tijden gebeden met de handen omhoog geheven en de handpalmen richting God (die voorgesteld werd als wonende óf te Jeruzalem óf in de hemel) tot wie het gebed uitgesproken werd, verg. 1 Kon. 8:54; Pss. 28:2; 63:5; 134:2; 141:2; Klaagl. 2:19; 3:41 en 1 Tim. 2:8.

⁴ Het eerste bewijs voor deze praktijk (dat ik ken) is *Susanna* (dus zelfs vóór de tijd van het Nieuwe Testament).

⁵ Zie verder *The effect of the sin with the golden calf* te vinden op <http://anderson.modelcrafts.eu/articles>

⁶ Mozes' "heerlijkheid" heeft in deze passage de zin van "gezag."

(verg. Luk. 3:21-22 met 4:14-21). Het zou daarom ongepast zijn om ouderlingen en diakenen te zalven.

Zoals boven al aangegeven werd een formele handoplegging gebruikt in sommige (maar niet alle) gevallen van wonderlijke genezing in het Nieuwe Testament (d.w.z. genezing door iemand met een bijzondere gave van genezing zoals Jezus, zijn apostelen en ook degenen op wie de apostelen hun handen gelegd hadden om zo'n bijzondere gave van de Geest mee te delen). Wij zien dit gebruik in teksten zoals Lukas 13:13; Handelingen 9:12, 17; 28:8 en in het algemeen in Lukas 4:40 en Markus 16:18. Omdat de Griekse taal van het Nieuwe Testament geen onderscheid maakt tussen handoplegging en handopdrukking is het moeilijk om vast te stellen welk gebaar hier bedoeld wordt. Toch wijst het verband op een soort overdracht van genezende kracht (van Gods Geest?) en daarom moet deze handoplegging waarschijnlijk geïnterpreteerd worden als handopdrukking (om de overdracht te symboliseren). Het is duidelijk uit Handelingen 28:8 dat dit gebruik van de handen apart staat van het gebed voor de persoon die genezen dient te worden. Paulus heeft eerst gebeden voor de vader van Publius en pas daarna zijn handen op hem gelegd (d.w.z. gedrukt) om hem te genezen.

Zoals wij al aangegeven hebben i.v.m. de installatie van Jozua (Num. 27:18-23) moet de handoplegging bij de installatie van ambtsdragers in het Nieuwe Testament beschouwd worden als handopdrukking om een overdracht te symboliseren.⁷

In 1 Timoteüs 5:22 krijgt Timoteüs de opdracht niet haastig zijn handen op te leggen (d.w.z. oudsten te bevestigen in het ambt). Timoteüs is natuurlijk een bijzondere ambtsdrager in Christus' kerk. Hij was een profeet en droeg daarom een bijzonder gezag. Toch is het niet zo dat de bevoegdheid om handoplegging te gebruiken alleen behouden werd voor zulke bijzondere ambtsdragers. Timoteüs zelf werd bevestigd in het ambt door de handoplegging van de plaatselijke ouderlingen (1 Tim. 4:14). Hierdoor wordt gestalte gegeven aan het Bijbels principe dat de *kerkeraad* (= de gezamenlijke ouderlingen, zie art. 36 K.O.) de verantwoordelijkheid draagt om nieuwe ambtsdragers te benoemen en in het ambt te bevestigen. Uit wijsheid hebben de kerken afgesproken het advies van de gemeente in te winnen via de oproep om namen en ook via stemming (art. 20 K.O.). Maar de kerkeraad moet uiteindelijk het besluit nemen en verantwoordelijkheid voor dragen.

WAT ZEGT DE KERKORDE?

Handoplegging bij de herziening van de kerkorde

GS Kampen 1975 gaf een *voorlopige* versie van de (herziene) kerkorde uit. Er werd nog niets vastgesteld. In de *Acta* art. 106 werd zelfs besloten dat alle uitspraken van deze synode omtrent de kerkorde “voorlopige oordelen” waren en “niet kunnen gelden als besluiten.”

Deze Synode gaf een bewoording van art.4 (onze art. 5) uit dat—wat de zaak in kwestie betreft—niet inhoudelijk anders is dan onze versie, dat wil zeggen handoplegging wordt vereist bij de bevestiging van predikanten. Dit was geen vernieuwing, want deze eis komt van de Dordtse Kerkorde van 1618/19.⁸

Deze Synode maakte geen opmerking of oordeel over het commentaar over de inhoud van dit artikel in het rapport van het deputaatschap. Dit commentaar kan voor ons verhelderend zijn om de motivering van het deputaatschap te begrijpen, maar is *niet* overgenomen als de motivering van de *Synode*.

⁷ De Reformatoren uit de tijd van de Reformatie hebben over het algemeen dit onderscheid tussen handopdrukking en handoplegging over het hoofd gezien. Dit heeft Calvijn en anderen ertoe geleid om de handoplegging bij de installatie van ambtsdragers te koppelen aan de zegen in plaats van de opdracht om het ambt trouw uit te oefenen.

⁸ De enige verandering ligt in het feit dat deze handoplegging niet meer door *alle* aanwezige predikanten geschiedt, maar alleen door de dienstdoende predikant. Deze handoplegging door alle aanwezige predikanten was ingevoerd pas in 1905 en was, mijns inziens, terecht afgeschaft bij de herziening.

De daarop volgende Synode stelde de tekst van onze art. 5 K.O. vast zonder motivering of discussie (wat handoplegging betreft).

De kerkorde over handoplegging

De kerkorde eist gebruik van handoplegging bij de bevestiging van predikanten (art. 5).

De kerkorde zwijgt over handoplegging bij de bevestiging van ouderlingen (art. 20).

De Motivering van het deputaatschap dat GS Kampen 1975 diende

Het deputaatschap motiveerde dit verschil in zijn opmerkingen over het voorstel voor art. 4 (onze art. 5). Daar zegt hij:

De oplegging der handen is een schriftuurlijk gegeven. De kerkrechtelijke regeling ervan blijft beperkt tot art. 4.

Men kan denken aan afzondering voor het ambt van dienaar des Woords gedurende het hele leven. Ook in andere opzichten krijgt de intrede in dit ambt een zwaarder accent dan bij ouderlingen en diakenen.

Bovendien stuit handoplegging bij de jaarlijkse bevestiging van vaak meer dan één ambtsdrager op liturgische bezwaren en kan dit leiden tot zinverlies.

Hiermee gaven de deputaten aan waarom het niet wijs zou zijn om in de kerkorde handoplegging van ouderlingen en diakenen te *eisen*. De kerkrechtelijke regeling (van handoplegging) is beperkt tot art. 4, dat wil zeggen, tot het ambt van predikant. Regelingen voor handoplegging m.b.t. de ambten van ouderling en diaken zijn dus overgelaten aan de plaatselijke kerken. En het deputaatschap had gelijk. Voor grote gemeenten kan handoplegging bij de bevestiging van een groot aantal ambtsdragers op praktische problemen stuiten. Wij zouden daarom niet moeten pleiten voor verandering van art. 20 K.O.. Bovendien doet het deputaatschap een poging om de evt. weglating van handoplegging bij de andere ambten te motiveren. Deze motivering wordt alleen als *suggestie* gegeven. De reden daarvoor ligt niet ver weg: in de Bijbel wordt geen onderscheid gemaakt in de handoplegging tussen het ambt van predikant en het ambt van ouderling.

CONCLUSIE

Volgens de kerkorde moet elke predikant met handoplegging bevestigd worden. Eventuele handoplegging voor ouderlingen en diakenen wordt overgelaten aan de plaatselijke kerken. Er is geen *kerkrechtelijk verbod*. Vanwege het feit dat een kleine gemeente niet op de bovenvermelde praktische bezwaren stuit, kan handoplegging bij de bevestiging van ouderlingen en diakenen een verrijking betekenen voor de erediensten. Hiermee wordt op een bijbelse manier beter gestalte gegeven aan de gelijke waarde van de verschillende ambten en komen bepaalde bijbelse principes (zie het begin) beter naar voren.